

YTTRANDE

2025-05-20

Utbildningsdepartementet
Gatuadress
PostnrPostort
E-post
Epost

Yttrande över remissen Fler vägar till arbetslivet SOU 2024:74

Dnr: RÖ 2025/3148

Region Östergötland har beretts möjlighet att yttra sig över betänkandet Fler vägar till arbetslivet SOU 2024:74. Förslaget till yttrande tar sin utgångspunkt i det regionala utvecklingsansvaret och till största del med den regionala kompetensförsörjningsstrategin för Östergötland som grund. Region Östergötland är skolhuvudman för Naturbruksgymnasiet och vissa synpunkter utgår även ifrån det perspektivet.

Region Östergötland ser, likväl som utredningen, med oro på stigande ungdomsarbetslöshet och den ökning av antal elever som går ut grundskolan utan godkända betyg. Utanförskap och exkludering är mycket kostsamt, såväl för den enskilde individen som för samhället. Att skapa fler vägar till arbetslivet för att trygga kompetensförsörjningen och att fler elever får med sig de kunskaper de behöver för att kunna försörja sig själva, är steg i rätt riktning. Förslagen ligger speciellt i linje med mål två i den regionala kompetensförsörjningsstrategin för Östergötland.

Region Östergötland ställer sig således överlag positiv till utredningens förslag att det i gymnasieskolan ska finnas flera vägar till arbetslivet som tar hänsyn till behoven på arbetsmarknaden och elevers olika förutsättningar för lärande. Det finns dock synpunkter på avsaknaden av det som tilläggsdirektivet avsåg, med en yrkesskola med egen identitet.

En reflektion Region Östergötland gör, både som regionalt utvecklingsansvarig och som skolhuvudman, är att genom den lösning som utredningen föreslår, egentligen inte adresserar själva grundproblemet, att det är alldeles för många elever som i grundskolan inte erhåller det stöd som de behöver för att uppnå målen i skolan. Det är viktigt att grundskolan fortsatt får erforderliga resurser så elevers behov kan mötas på ett bättre sätt än idag, så att fler blir behöriga till gymnasiet.

2025-05-20

Sammanfattning av Region Östergötlands yttranden

Som ansvarig för hållbar regional utveckling välkomnar Region Östergötland utredningens förslag om nationellt utformade yrkesutbildningar för elever som saknar behörighet till nationella program. Program, som anpassas efter elevernas förkunskaper från grundskolan och har en tydlig inriktning mot arbetsmarknaden, bidrar till att fler ungdomar bereds möjligheter att genomföra en gymnasieutbildning och därmed ges inträde och varaktigt fäste på arbetsmarknaden. Detta ger mer jämlika förutsättningar till yrkesutbildning för elever som idag inte uppnår behörighet till de nationella programmen under förutsättning att det tydliggör för både elev och arbetsliv vad utbildningen om 1 900 poäng innehåller och leder till.

I ett antal regionala kompetensforum riktad mot bransch, bl a inom samhällsbyggnad, motor- och transport samt besöksnäringen, som Region Östergötland samordnar, lyfts behovet av att fler elever behöver söka yrkesprogram, behov av fler och ökad kvalitet i APL-platser samt överlag ett förbättrat samarbete mellan skola och arbetsliv. Region Östergötland vill därför särskilt betona vikten av ökade resurser till samarbetet skola-arbetsliv liksom vikten att APL-platser garanteras oavsett utbildningens poängnivå.

Region Östergötland ser även positivt på att yrkesintroduktion och individuellt alternativ avskaffas och ersätts med individuellt förberedelseprogram med syfte att stärka förutsättningar att ge elever individuellt stöd. Emellertid efterlyser Region Östergötland mer tydlighet i de olika behov som elever med ofullständiga betyg kan ha på grund av t ex psykisk ohälsa. Gällande behörighetskraven, välkomnar Region Östergötland kraven för de nya 1 900-poängsprogrammen på endast tre godkända betyg och menar att det kan öka inkluderingen och minska risken för att elever känner misslyckande eller utanförskap.

Likaså välkomnar Region Östergötland utredningens förslag att elever som läser individuellt program i anpassade gymnasieskolan ges samma rätt som de som läser nationellt program i anpassad gymnasieskola och gymnasieskolan då likvärdigheten i studier och förmågan till geografisk rörlighet är grundläggande i den regionala utvecklingskontexten och med självklarhet ska omfatta alla elever.

Följande förslag ligger i linje med det behov av ökad yrkesinriktning som identifierats i Region Östergötlands samverkan med utbildnings- och näringslivets olika aktörer:

- Insatser för elever på högskoleförberedande program, för att öka möjlighet att förbereda sig för arbetslivet.
- Ökade möjligheter för offentliga huvudmän att utföra yrkesutbildning på entreprenad.
- Införandet av statsbidrag för att stimulera yrkesutbildning inom små eller dyra yrkesområden.
- Införandet av nationellt fastställda yrkesprov som kan ersätta gymnasiearbetet.

Utredningen bedömer att förslagen ska inrymmas i ordinarie statsbudget och att kostnaderna bara kommer öka marginellt. Som skolhuvudman för

YTTRANDE

2025-05-20

Naturbruksgymnasiet, ser Region Östergötland dock att det kommer ställas ökade krav avseende organisationen av utbildningarna om det ska erbjudas parallella utbildningsalternativ såsom förberedande yrkesprogram, yrkesprogram om 1 900 poäng, individuellt förberedelseprogram samt yrkesprogram om 2700/2800 poäng. Om förslagen i utredningen ska ge resultat och lyckas, anser Region Östergötland, utifrån det regionala utvecklingsperspektivet att det kommer att ställas krav även på grundskolan, arbetsmarknaden och kommunerna. Speciellt krävs insatser i samarbetet mellan skola-arbetsliv. Region Östergötland anser därför att föreslagna förändringar med största sannolikhet kommer att bli kostnadsdrivande.

Region Östergötlands yttranden kopplat till utredningens förslag**Kap 5 Förslag om yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng**

Utredningens förslag: *Nya yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng ska införas i gymnasieskolan, i första hand för elever som inte är behöriga till nationellt program som omfattar minst 2 500 poäng. De nya yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet.*

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland välkomnar förslaget om att inrätta nya yrkesprogram som ett alternativ för elever som idag inte uppnår fullständiga betyg och är obehöriga att söka till gymnasiets nationella program. Ett införande av nya yrkesprogram ställer samtidigt omfattande krav inte bara på gymnasieskolan, utan även på grundskolan, arbetsmarknaden och kommunerna. Region Östergötland saknar mer konkreta åtgärder i utredningen för:

- En ökad samverkan internt i kommunerna mellan olika funktioner, program och skolor, exempelvis för samordning vid elevövergångar och studie- och yrkesvägledning.
- Att lyfta och resurssätta studie- och yrkesvägledningen så att det blir hela skolans ansvar och att det i grundskolan ges förutsättningar att öka elevers välgrundade och könsneutrala val till gymnasiet. Resurser som ska ges oavsett fristående eller kommunal huvudman.
- Insatser för ökad samverkan med arbetsgivare för deras kunskap och kompetens om de nya yrkesprogrammen samt om målgruppen för att garantera arbetsplatsförlagt lärande, APL.

5.3.4 Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med 15 veckor

Förslag: *Arbetsplatsförlagt lärande ska ingå med minst 15 veckor på alla 1 900-poängsprogram.*

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland instämmer i att APL bör ingå inom de nya föreslagna 1 900-poängsprogrammen med minst 15 veckor, samtidigt som en risk för konkurrens mellan yrkesprogram omfattande 1 900 poäng och 2 700/2 800 poäng måste adresseras. Bristen på praktikplatser inom vissa branscher i Östergötland gör det svårt att hitta arbetsgivare för APL redan idag. Det är därför viktigt att tillgången på

YTTRANDE

2025-05-20

APL platser säkerställs. Region Östergötland saknar mer tydlighet kring hur samverkan med arbetsgivarna kan utvecklas. Det är viktigt att arbetsgivare har kunskap om skillnaden mellan de olika yrkesprogrammen och om de olika målgrupperna i de olika programmen. Vidare ställer de nya utbildningsvägarna höga krav på utveckling av studie- och yrkesvägledningen i grundskolan.

Kap 5.6.1 Huvudmän ska dimensionera för att alla behöriga elever ska kunna få en plats på ett nationellt yrkesprogram om 1 900 eller 2 700/2 800 poäng, ett högskoleförberedande program eller programinriktat val

Förslag: När en kommun, region eller enskild huvudman bestämmer vilka utbildningar som ska erbjudas på nationella yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng och antalet platser på utbildningarna ska den ta hänsyn till

1. ungdomarnas efterfrågan, och
2. arbetsmarknadens behov.

Erbjudandet om yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng ska omfatta ett allsidigt urval av sådana yrkesprogram och inriktningar på dessa program.

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland ser positivt på att även de nya utbildningarna ska planeras och dimensioneras inte bara utifrån elevernas efterfrågan utan utifrån arbetsmarknadens behov. Inom ramen för det regionala kompetensförsörjningsarbetet är ett av Region Östergötlands uppdrag att bistå Skolverket med länets kompetensbehov inom privat och offentlig sektor. Utredningen föreslår att tolv nya yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng införs. Utredningens förslag är att de yrkesprogram som omfattar 2 700 eller 2 800 gymnasiepoäng först ska planeras och dimensioneras därefter beslutar kommunen om vilka yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng som ska erbjudas.

Region Östergötland ser en risk med att elever som är behöriga till 1 900-poängsprogram inte kommer att ha lika många utbildningsalternativ att välja mellan som elever som är behöriga till yrkesprogram som omfattar 2 700/2 800 poäng. När elevunderlaget är mindre kan det bli svårare att erbjuda ett brett utbud av program och inriktningar för vissa huvudmän eftersom det kan vara svårt att få ihop tillräckligt många klasser.

5.8 Komvux och gymnasiala yrkesutbildningar som omfattar 1 900 poäng gymnasiepoäng

5.8.1 Det ska vara möjligt att få ut ett yrkesutbildningsbevis för en yrkesutbildning som omfattar 1 900 poäng även inom komvux

Utredningens förslag: Det ska vara möjligt att begära att få ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis för en yrkesutbildning som omfattar 1 900 gymnasiepoäng även inom komvux.

Region Östergötlands yttrande:

Utredningen bedömer att det kommer att finnas personer som lämnat ett yrkesprogram i gymnasieskolan och som vill komplettera på komvux för att uppnå ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis. Det är viktigt att en sådan möjlighet finns, så att en elev som inte når målen i gymnasieskolan får en andra chans att nå kraven för ett gymnasialt yrkesutbildningsbevis, inom komvux.

Region Östergötland tillstyrker därmed utredningens förslag som ger möjlighet till komplettering av gymnasiala studier på yrkesprogram omfattande 1 900 poäng på komvux. Det ligger väl i linje med den regionala kompetensförsörjningsstrategins ambitioner kring möjligheter till studier i det livslånga lärandet. Förslaget ger även underlag för validering och möjligheter till formellt erkännande av kunskaper förvärvade i andra sammanhang.

Kapitel 6, Förslag om förändringar på introduktionsprogram**6.1 Yrkesintroduktion och individuellt alternativ avskaffas**

Förslag: *Introduktionsprogrammen individuellt alternativ och yrkesintroduktion ska avskaffas.*

Ett nytt introduktionsprogram, individuellt förberedelseprogram, införs, vilket innebär att det fortsättningsvis kommer att finnas tre introduktionsprogram.

En rätt att läsa yrkesämnen på individuellt förberedelseprogram och språkintrouktion föreslås, för att förstärka vägen mot arbetslivet på introduktionsprogrammen.

Förändringar för programinriktat val föreslås: Utredningen föreslår att programinriktat val ska utformas för en grupp elever. Detta innebär att utbildningen blir sökbar i gymnasievalet. Utredningen föreslår även högre behörighetskrav för programinriktat val.

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland är positiv till förslaget att minska antalet introduktionsprogram till tre och öka möjligheterna att läsa yrkesämnen. Det är mycket viktigt att det även fortsättningsvis finns en väg in i gymnasieskolan för de elever som inte uppnått behörighet till yrkesprogram om 1 900 p. Likaledes är det viktigt att de elever som antas till ett förberedande yrkesprogram har en reell möjlighet att fortsätta framåt genom övergång till en yrkesutbildning om 1 900 p eller 2700/2800 p.

Region Östergötland ser dock att lyckade resultat bygger på att resurser och kompetens stärks upp dels för att elever ska få det individuella stöd som behövs, men också för att stärka upp olika former av samarbeten mellan skola och arbetsliv.

Det finns också synpunkter på avsaknaden i förslagen av en yrkesskola med egen identitet, som tilläggsdirektivet avsåg.

6.2.3 Elever ska erbjudas yrkesämnen på individuellt förberedelseprogram

Förslag: Utbildningen på individuellt förberedelseprogram får innehålla grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i. Den får även innehålla hela eller delar av nivåer i karaktärsämnen och i gymnasiegemensamma ämnen, eller annan yrkesinriktad utbildning. Om eleven har förutsättningar för att läsa hela eller delar av nivåer i gymnasieämnen ska utbildningen också innehålla sådana. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling får ingå i utbildningen.

För elever som inte går vidare till ett nationellt program eller programinriktat val efter ett år ska individuellt förberedelseprogram i huvudsak innehålla arbetsmarknadsinriktad utbildning där eleven bland annat ska erbjudas minst 400 gymnasiepoäng karaktärsämnen som ingår på yrkesprogram. Utbildningen på individuellt förberedelseprogram ska innehålla praktik eller arbetsplatsförlagt lärande om eleven önskar det.

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland ser positivt på att även elever på individuellt förberedelseprogram får läsa yrkesämnen. Dock borde elevens önskemål om praktik eller APL också vägas mot lärares bedömning om lämplighet. Elever som inte har klarat sin skolgång gör det av olika anledningar exempelvis otrygg familjesituation, sjukdom eller outhärdad funktionsnedsättning.

Regionen saknar perspektivet i utredningen kring hur skolan ska arbeta med behovet av att arbeta mer holistiskt med individen, identifiera orsakerna till skolmisslyckandena och ge individuellt stöd. Resurser behövs för att stärka eleverna och ge extra stöd både i skolan och på APL-platser. Samverkan och resurser behövs för att säkerställa att eleverna är redo för arbetsplatsen för att undvika misslyckanden.

Kapitel 7, Förslag om nya och ändrade behörighetskrav i gymnasieskola

7.1 Behörighetskrav till yrkesprogram som omfattar 1 900 poäng

Förslag: För behörighet till de föreslagna nya yrkesprogrammen som omfattar 1 900 poäng ska det ställas krav på godkända betyg i tre ämnen från grundskolan. För behörighet till ett yrkesprogram som omfattar 1 900 gymnasiepoäng får inte krav ställas på godkända betyg i vissa angivna ämnen.

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland är positiv till de nya behörighetskraven för gymnasieutbildning, då det kan öka inkluderingen och minska risken för att elever känner misslyckande eller utanförskap. En förutsättning att förslaget ska lyckas är dock att utbildningarna på 1 900 poäng också är gångbara i arbetslivet. Det kan finnas en risk med att utbildningen inte kräver godkänt i svenska.

YTTRANDE

2025-05-20

Region Östergötland ser dock att risken med att förslaget skulle bidra till ökad segregation istället, där elever kategoriseras i olika nivåer, är mindre än möjligheten att fler elever som tidigare gick introduktionsprogram nu kan antas till yrkesprogram.

För individen innebär förslaget möjlighet att välja en utbildningsväg som passar deras förutsättningar och ambitionsnivå och som ger dem yrkeskunskaper, arbetslivserfarenhet samt möjlighet till anställning efter gymnasiet. Att ett år på 1 900 poäng kan ge behörighet till ett program med 2 700/2 800 poäng ses som ett bra steg för att öka möjligheterna för elever att fullfölja sin utbildning.

Kapitel 8, Förslag om yrkesämnen på högskoleförberedande program

Med tanke på den stora efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft, överväger utredningen om elever på högskoleförberedande program skulle kunna börja läsa yrkesämnen under gymnasiet senare år för att bättre förbereda sig för arbetslivet. Region Östergötland ser en risk att elever kan komma att välja bort de nationella yrkesprogrammen till förmån för de teoretiska programmen. Här blir satsningar på studie- och yrkesvägledningen viktiga. Det är klokt att pröva en försöksverksamhet med handelsinriktning med yrkesämnen på ekonomiprogrammet i mindre skala i en pilot.

Kapitel 9 Ökade möjligheter till yrkesutbildning på entreprenad

9.2.1 Ökade möjligheter för offentliga huvudmän att samverka kring yrkesutbildning

Förslag: *Offentliga skolhuvudmän ska få utföra undervisning på entreprenad i karaktärsämnena som har en yrkesinriktad profil samt i gymnasiearbete och yrkesprov inom gymnasieskolan.*

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland instämmer med att förslaget med branschskolor är bra. Förslaget gällande en justering av entreprenadlagstiftningen bidrar till en mer stabil kompetensförsörjning och ökad likvärdighet. De regionala kompetensforum för olika branscher i Östergötland är ett exempel på struktur som förslaget skulle kunna utvecklas kring.

Region Östergötland saknar innehåll kring insatser och stöd kopplat till pedagogik och alternativa former av personligt stöd till elever för att klara studierna även i branschskolorna. För att bedriva studier på entreprenad är det lika betydelsefullt att i de försöksverksamheter som bedrivs möta människors olikhet oavsett om man läser på gymnasiet, komvux eller anpassade gymnasiet.

Region Östergötland vill även betona att, som ägare av en folkhögskola, även dessa bör ges en roll med sin pedagogik för målgruppen i mellanrummet mellan anpassad gymnasieskola och vuxenutbildningen och där branschsamverkan/branschkunskap finns.

9.5.1 Yrkesutbildning inom små och/eller dyra yrkesområden ska stimuleras med statsbidrag

Förslag: *Det ska genom en förordning införas ett statsbidrag för att stimulera yrkesutbildning inom små och/eller dyra yrkesområden.*

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland ställer sig positiv till införandet av statsbidrag för att stimulera yrkesutbildning inom små och/eller dyra yrkesområden och menar att det ofta är en förutsättning för att lyckas med utbildningarna i nära samarbete med branscherna. Dessa smala utbildningar bör även ingå i de underlag kring planering och dimensioner som Skolverket tar fram och som Region Östergötland bidrar med underlag till. Det skapar goda förutsättningar för relevanta bedömningar av utbildningsplatser som stämmer överens med arbetsmarknadens behov.

Kap.10 Yrkesprov

Utredningens förslag: *Yrkesprov ska ingå i utbildningen på yrkesprogrammen i gymnasieskolan och därmed i poängplanen för yrkesprogrammen, i yrkesexamen och i det gymnasiala yrkesutbildningsbeviset.*

Yrkesprov får även ingå i utbildningen på yrkesinriktade program i anpassade gymnasieskolan och därmed i poängplanen för anpassade gymnasieskolan och i gymnasiebeviset avseende anpassade gymnasieskolan. Om det inte finns yrkesprov i gymnasieskolan för den yrkesutgång som eleven har valt ska gymnasiearbete ingå i elevens utbildning. Om det finns särskilda skäl får rektorn besluta att en elev ska genomföra ett gymnasiearbete i stället för ett yrkesprov, även om det finns yrkesprov för den yrkesutgång som framgår av elevens individuella studieplan.

Om det finns yrkesprov i den anpassade gymnasieskolan för det yrkesområde som omfattas av elevens individuella studieplan ska eleven erbjudas att genomföra ett yrkesprov i stället för ett gymnasiearbete i anpassad gymnasieskola.

Region Östergötlands yttrande:

Region Östergötland instämmer i förslaget om införande av nationellt fastställda yrkesprov på samtliga föreslagna yrkesprogram inom såväl gymnasial utbildning samt komvux. Det blir tydligt för eleverna vilka krav som arbetslivet ställer avseende kunskaper och färdigheter för olika yrkesroller. Det är mycket positivt, och Region Östergötland ser det som centralt, att branscherna involveras i framtagande av yrkesprov.

Region Östergötland saknar skrivningar kring branschvalidering som verktyg för yrkesproven.

YTTRANDE

2025-05-20

12.1 Uppföljning och utvärdering av utredningens förslag

Förslag: Skolverket bör ges i uppdrag att genom statistisk analys löpande följa upp införandet av fler vägar till arbetslivet. Före införandet bör Skolverket göra en lägesbeskrivning som sedan kan ligga till grund för en utvärdering av reformen.

Region Östergötlands yttrande

Region Östergötland instämmer i att det är viktigt att löpande följa upp föreslagna förändringar med hjälp av statistik. Det beskrivs även för- och nackdelar med en mer omfattande effektutvärdering med slutsatsen att en statistisk uppföljning kommer att ge ett gott underlag för att bedöma om reformen i tillräcklig grad bidragit till att underlätta elevers etablering och trygga kompetensförsörjningen.

Det är positivt att kunna se resultat snabbt dock finns det en risk att man inte kan säkerställa om det är insatserna som leder till en förändring eller andra faktorer såsom huvudmännens ekonomi, förändrad elevsammansättning, förändrat konjunkturläge eller andra underliggande och mera långsiktiga trender.

Per Larsson
Regionutvecklingsnämndens ordförande

Richard Widén
Regionutvecklingsdirektör